

7 วัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร

วัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร เป็นวัดประจำรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ในช่วงปี พ.ศ.2367-2375 โดยสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ แต่เดิมชื่อว่า “วัดใหม่” สร้างใกล้กับวัดรังสีสุทธาวาสที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณฤกษ์สร้าง

รัชกาลที่ 3 ได้ทรงมีพระราชดำริโปรดให้สร้างขึ้น ลักษณะศิลปกรรมของวัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหารเป็นศิลปะไทยผสมจีน จึงมีสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างในรูปแบบจีน เช่น ศาลาจีน ชุมจีน วิหารเก๋งจีน จิตรกรรมฝาผนังฝีมือขรัวอินโข่ง ถัดจากพระอุโบสถออกไปเป็นเจดีย์กลมขนาดใหญ่ สร้างสมัยรัชกาลที่ 4...วัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหารเป็นวัดที่มีความสำคัญสำหรับเจ้านายชั้นสูงเพราะรัชกาลที่ 4 ได้ทรงจำพรรษาที่วัดนี้เป็นระยะเวลานานเช่นกันในช่วงรัชกาลที่ 3 ทรงครองสิริราชสมบัติ...นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวช เมื่อยังทรงดำรงพระยศที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุทธิ์ สยามมกุฎราชกุมาร...ปัจจุบันเป็นวัดที่มีความสำคัญเนื่องด้วยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์อุปนายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารได้ทรงผนวชที่วัดนี้เช่นกัน²²

ศิลปะไทยที่พบในวัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร เป็นศิลปะไทยผสมจีนในสมัยรัชกาลที่ 3 พบว่าภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นผลงานของขรัวอินโข่ง ซึ่งเป็นจิตรกรที่มีชื่อเสียงในสมัยรัชการที่ 3 เรื่องราวที่เขียนแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนล่างกับตอนบน ซึ่งตอนล่างในพระอุโบสถเป็นภาพแสดงเหตุการณ์สำคัญ ๆ เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมไทยและประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนา จำนวน 15 ภาพ เป็นภาพเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม และประเพณีทางพุทธศาสนา และชีวิตประจำวันของชาวไทย สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกาย ประเพณี และวัฒนธรรมในสมัยรัชกาลที่ 3 และ 4 ตอนบนของจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถจะเป็นภาพทิวทัศน์แสดงปรีชาธรรม แสดงถึงคุณพระรัตนตรัย เป็นงานแนวแปลกกว่าที่เคยมีมา ตัวละครและ ในภาพเป็นแบบประเทศตะวันตก เริ่มใช้แสง เงา เพื่อให้ภาพเกิดความลึกและดูเหมือนจริง แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลตะวันตกที่เข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทยในสมัยนั้น ซึ่งสันนิษฐานไว้ในหนังสือ “ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร” ว่าทำจกได้เขียนแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงครองวัด ทราบกันว่ารัชกาลที่ 4 ได้ทรงคิดเขียนขึ้นทุกตอนแสดงปรีชาธรรมเนื่องด้วยคุณของพระรัตนตรัยครบทั้ง 3 เป็นของแปลกไม่มีในที่อื่น รูปภาพเหล่านี้มี 16 ตอนเท่าจำนวนประตูและหน้าต่าง ตอนหนึ่ง ๆ ก็อยู่ข้อประตูและหน้าต่างช่องหนึ่ง ๆ

จิตรกรรมฝาผนังวิหารพระศาสดา เป็นจิตรกรรมที่เขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 จากรูปแบบของภาพจิตรกรรมอาจกล่าวได้ว่าเป็นฝีมือลูกศิษย์ของขรัวอินโข่ง เรื่องราวในภาพจิตรกรรมฝาผนังภายใน

²² สุพรรณิ. 2554. ตามรอยประวัติศาสตร์เกาะรัตนโกสินทร์. หน้า 202,205,213.

วิหารพระศาสดาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ห้องแรกบริเวณผนังตอนล่างระหว่างช่องประตูหน้าต่าง เป็นเรื่องการปฏิบัติธุดงค์วัตร 13 ผนังตอนบนเหนือช่องประตูหน้าต่าง เป็นภาพเล่าเรื่องตำนาน พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดา หลังบานประตูหน้าต่างเขียนภาพกระบวนจีน กกประตุนหน้าต่างเขียนภาพอสุภกรรมฐาน 10 และภาพปริศนาธรรม ส่วนภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องพระไสยาสน์ ได้แก่ ผนังสกัดด้านหลังพระไสยาสน์ เป็นภาพพุทธประวัติตอนปรินิพพาน ผนังตอนล่างด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ เป็นภาพบุคคลต่างชาติ ผนังตอนล่างด้านทิศเหนือเป็นภาพโศกนาฏกรรมแบบจีน ผนังตอนบนทั้ง 3 ด้าน คือ ทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันตก เป็นภาพเทวดา นางฟ้า หลังประตูหน้าต่างเขียนภาพกระบวนจีน กกประตุนหน้าต่างเขียนภาพอสุภกรรมฐาน และปริศนาธรรม (เกี่ยวกับการทำบาป)

เรื่องราวที่ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังช่วงรัชกาลที่ 4-5 ในสกุลช่างขรัวอินโข่งส่วนใหญ่ นิยมเขียนเรื่องที่เป็นพงศาวดาร หรือปริศนาธรรมเป็นส่วนใหญ่ ในวิหารพระศาสดานี้ก็เป็นเรื่องธุดงค์วัตร 13 เป็นเรื่องเกี่ยวกับข้อที่พระสงฆ์ปวารณาตัวเพื่อประพฤติปฏิบัติ เพื่อกำจัดกิเลส เรื่องตำนานการสร้างพระพุทธรูปที่สำคัญ คือ พระพุทธชินสีห์ พระศรีศาสดา ก็เป็นเรื่องแสดงความยึดมั่นนับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา ส่วนภาพจิตรกรรมในห้องพระไสยาสน์แม้จะเป็นภาพเรื่องพุทธประวัติตอนปรินิพพาน แต่ก็มีรูปแบบต่างไปจากภาพเขียนในอดีตที่มักเขียนเป็นภาพเรื่องราวตั้งแต่ทรงปรารภเรื่องปรินิพพานกับพระอานนท์ การเดินทางไปเมืองกุสินารา การรับบิณฑบาตและฉันอาหารมื้อสุดท้ายจากนายจุนทะ ทรงอาพาธ สุกัทัธะปริพาชกบวชเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทาเป็นรูปสุดท้าย และภาพตอนมหาปรินิพพานใต้ต้นสาละ ส่วนจิตรกรรมในห้องพระไสยาสน์นั้นใช้พระไสยาสน์เป็นองค์ประกอบภาพแทนพระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานและเขียนภาพไม้สาละคู่ และเหล่าพระสาวกซึ่งเป็นรูปแบบการเขียนที่แปลกออกไปจากเดิม

ภาพที่ 123 เครื่องแขวนตกแต่งเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีนในพระวิหารพระศาสดา 1
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ภาพที่ 124 เครื่องแขวนตกแต่งเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีนในพระวิหารพระศาสดา 2
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ เป็นเครื่องแขวนตกแต่ง “เครื่องโต๊ะบูชาแบบจีน”²³ ในพระวิหารพระศาสดา มีลักษณะแบบเครื่องแขวนดอกไม้สดแบบไทยที่ทำจากโครงลวดเป็นรูปพวงดอกไม้

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานจิตรกรรมฝาผนังภาพเครื่องแขวนดอกไม้สดแบบไทยที่ทำจากโครงลวดเป็นรูปพวงดอกไม้ จำนวน 4 แบบ สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือช่างเป็นจิตรกรรมที่เขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 จากรูปแบบของภาพจิตรกรรมอาจกล่าวได้ว่าเป็นฝีมือลูกศิษย์ของขรัวอินโข่ง

ด้านการจัดวาง เป็นงานจิตรกรรมฝาผนังด้านหลังพระประธานในพระวิหารพระศาสดาบนพื้นสีดำ ทำให้งานเครื่องโต๊ะบูชาแบบจีนมีความโดดเด่นโดยเฉพาะมีลักษณะแบบเครื่องแขวนดอกไม้สดแบบไทยที่ทำจากโครงลวดเป็นรูปพวงดอกไม้

ภาพที่ 125 บายศรีในพระวิหารพระศาสดา
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

²³ เครื่องโต๊ะบูชาแบบจีน หมายถึง ภาพเครื่องตั้งหรือเครื่องหมามงคลที่ถูกแสดงด้วยภาพคน สัตว์ และสิ่งของประเภทต่าง ๆ นำมาจัดวางบนเครื่องเรือนหลากหลายรูปแบบเพื่อสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระพุทธเจ้าตามความเชื่อในวัฒนธรรมจีน

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ จากภาพเป็นบายศรีที่มีผ้าห่อขวัญในพิธีอภิเษกหรือพิธีสุมพร ผ้าห่อขวัญ เป็นสัญลักษณ์ของผ้าคาดทองหรือผ้าสารบับคลุมที่บ่งบอกชนชั้นของผู้ร่วมพิธี การที่หุ้ม หมายถึงต้นหาที่เข้ามาปิดบัง ไม่ให้เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ชรา มรณะ ทุกข์ เห็นแต่สนุกสุขสันต์ บายศรีที่ถูกห่อหุ้มเอาไว้จนมิดมิดนั้น เปรียบได้แก่บุคคลที่ยังไม่ได้บวชหรือแต่งงานกัน เมื่อเปิดผ้าหุ้ม บายศรีออกมา หมายถึง เบิกบายศรีก็เหมือนกับบุคคลที่จะได้พบกับหนทางที่สว่างไสวในทางธรรม นอกจากนี้บายศรียังเป็นสัญลักษณ์ของงานมงคลอีกด้วย

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย บายศรีที่มีผ้าห่อขวัญในพิธีอภิเษกหรือพิธีสุมพร เป็นภาพจิตรกรรมเขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 บายศรีที่มีผ้าห่อขวัญในพิธีอภิเษกหรือพิธีสุมพรเป็นการสัญลักษณ์ของสภาพสังคมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในด้านประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตในสมัยนั้น สะท้อนถึงสภาพสังคมที่ประกอบด้วยชนชั้นหลายระดับ ซึ่งมีความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตแตกต่างกันไป

ด้านการจัดวาง เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังบริเวณตอนบนเหนือช่องประตูหน้าต่าง เป็นภาพเล่าเรื่องตำนาน พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดาในพระวิหารพระศาสดา จากภาพเป็นบายศรีที่มีผ้าห่อขวัญในพิธีอภิเษกหรือพิธีสุมพร

ภาพที่ 126 ภาพเทวดา นางฟ้า จิตรกรรมฝาผนังห้องพระไสยาสน์ในพระวิหารพระศาสดา

(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ เป็นภาพเทวดา นางฟ้า ถือเครื่องแขวนพวงดอกไม้ มีลักษณะเป็นเครื่องแขวนดอกไม้สดแบบไทย ที่ทำจากโครงลวดเป็นรูปพวงดอกไม้ซึ่งพบมากในจิตรกรรมฝาผนังของวัดหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพเทวดา นางฟ้าถือเครื่องแขวนพวงดอกไม้ เป็นจิตรกรรมฝาผนังห้องพระไสยาสน์ในพระวิหารพระศาสดา เป็นภาพเทวดา นางฟ้ามีลักษณะเหาะลัดเลาะไปในหมู่เมฆเพื่อนมัสการพระไสยาสน์ สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือช่างเป็นจิตรกรรมที่เขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 จากรูปแบบของภาพจิตรกรรมอาจกล่าวได้ว่าเป็นฝีมือลูกศิษย์ของขรัวอินโข่ง ซึ่งภาพเขียนเทวดา นางฟ้า สันติ เล็กสุขุม กล่าวว่า เรื่องอุดมคติดังกล่าวอาศัยกรรมวิธีแบบฝรั่ง รวมทั้งอากัปกริยา ที่ท่าและสรีระของบรรดาเทวดา นางฟ้าที่วาดให้ดูสมจริงกว่าภาพเขียนเก่าก่อน ประกอบกับการระบายสีท้องฟ้าและก้อนเมฆที่ผลักระยะใกล้ - ไกล²⁴

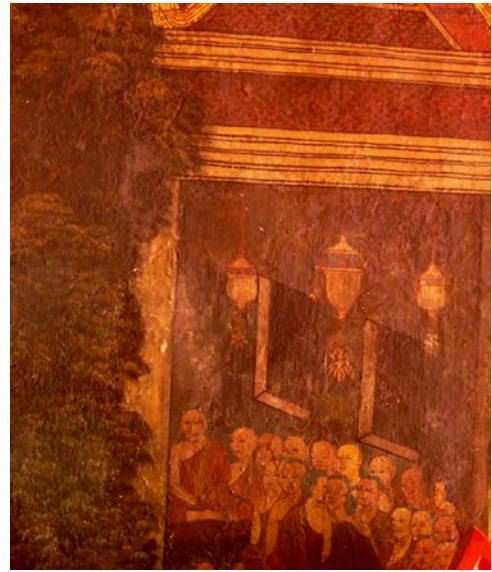
ด้านการจัดวาง ส่วนภาพจิตรกรรมฝาผนังห้องพระไสยาสน์ เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพเทวดา นางฟ้า ผนังตอนบนทั้ง 3 ด้าน คือ ทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันตก เป็นภาพเทวดา นางฟ้า ภาพเทวดา นางฟ้า จิตรกรรมฝาผนังห้องพระไสยาสน์ในพระวิหารพระศาสดา

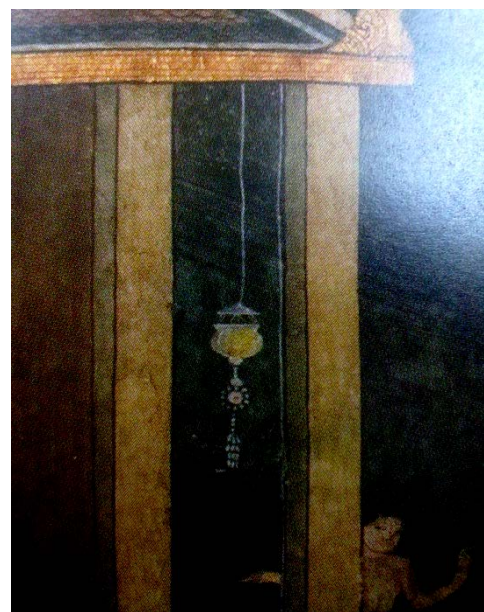
ภาพที่ 127 โคมหวดตงแต่งด้วยพวงอุบะไทยภายในมุขหน้าของพระอุโบสถ

(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

²⁴ สันติ เล็กสุขุม.(2548).ข้อมูลกับมุมมองศิลปะรัตนโกสินทร์. หน้า 199.

ภาพที่ 128 โคมหม้อตงแต่งด้วยพวงอุบะไทย และโคมหวดตงแต่งด้วยพวงอุบะแตรภายใน
มุขหน้าของพระอุโบสถ
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

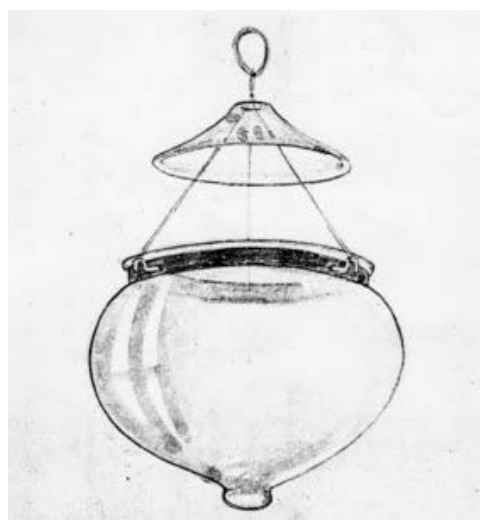

ภาพที่ 129 โคมหม้อตงแต่งด้วยพวงอุบะภายในมุขหน้าของพระอุโบสถ
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ จากภาพเป็นโคมหม้อและโคมหวดตงแต่งด้วยพวงอุบะไทย ซึ่งโคมที่ตกแต่งภาพนี้ เป็นโคมที่ทำด้วยแก้วใช้ตามประทีปในยามค่ำคืน สามารถแบ่งรูปทรงที่พบได้เป็น 2 แบบ แบบแรกคือโคมหม้อเป็นโคมที่ทำด้วยแก้วที่มักพบเห็นได้ไม่ยาก รูปทรงคล้ายหม้อดินเรียกว่าโคมหม้อ แบบที่สองเรียกว่าโคมหวด เพราะมีลักษณะคล้ายหวดดินเผาซึ่งมีลักษณะเป็นโคมแก้วรูปแบบทรงกระบอกแต่ทำกันมน คล้ายหวดดินเผา เลี่ยมปากด้วยปลอกทำด้วยทองเหลืองติดขอแขวนสายโซ่สามเส้น โยงขึ้นไปรวมกันติดห่วงตอนบนมีที่บังความร้อนทำเป็นฝาละมีกันไอร้อนขึ้นไปรมเพดาน ซึ่งอาจทำให้ลูกไหมเป็นอันตรายได้ เป็นการสะท้อนการประดับตกแต่งภายในมุขหน้าของพระอุโบสถ หรือพระวิหารที่นิยมแขวนโคมหม้อและโคมหวดตงแต่งด้วยพวงอุบะไทยในสมัยรัชกาลที่ 4-5

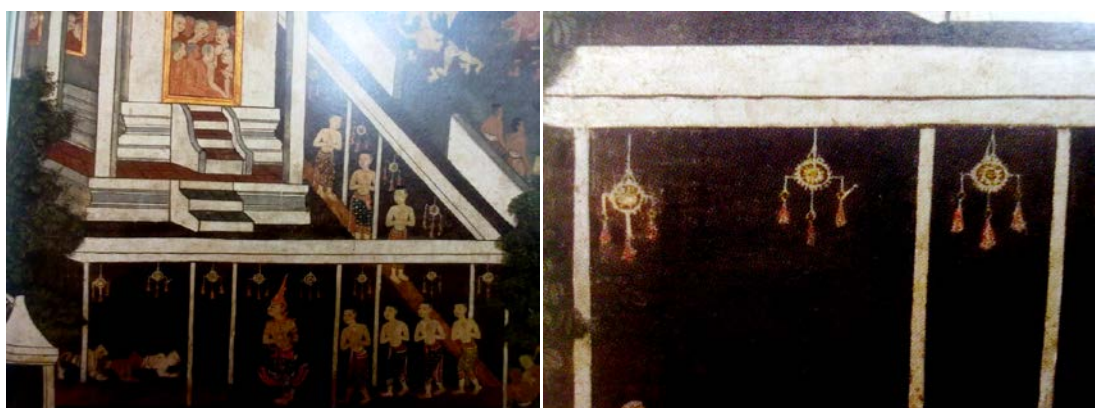
ภาพที่ 130 “โคมหวด”

ภาพที่ 131 “โคมหม้อ”

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังตอนล่างในพระอุโบสถเป็นภาพแสดงเหตุการณ์สำคัญ ๆ เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมไทยและประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนา จำนวน 15 ภาพ ซึ่งภาพนี้เป็นตอนภาพพิธีอุปสมบท เป็นต้น จากภาพเป็นโคมหม้อและโคมหวดตงแต่งด้วยพวงอุบะไทยในจิตรกรรมฝาผนัง

ด้านการจัดวาง โคมหม้อและโคมหวดตงแต่งด้วยพวงอุบะไทยในจิตรกรรมฝาผนัง เป็นลักษณะการวาดแบบอุดมคติ โดยมีการปรับเปลี่ยนมาเป็นเรื่องจริง สัญลักษณ์ที่เป็นการให้ความหมายดังกล่าว คือ ภาพในการประดับตกแต่งโคมหวดและโคมหม้อภายในมุขหน้าของพระอุโบสถ และผู้คนไปทำบุญ ตักบาตร กลางคืนตามประทีปโคมไฟบนกำแพงแก้ว เป็นต้น

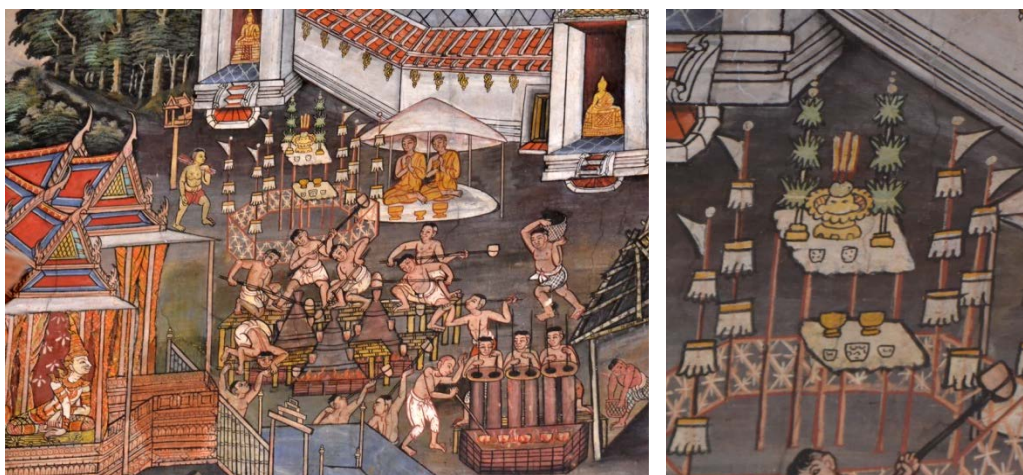
ภาพที่ 132 เครื่องแขวนพวงดอกไม้จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ เป็นภาพเครื่องแขวนพวงดอกไม้ มีลักษณะเป็นเครื่องแขวนดอกไม้สดแบบไทยที่ทำจากโครงลวดเป็นรูปพวงดอกไม้ที่ใช้ตกแต่งบริเวณรอบวัด

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังตอนล่างในพระอุโบสถ เป็นภาพแสดงเหตุการณ์สำคัญ ๆ เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมไทยและประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนา จำนวน 15 ภาพ ซึ่งภาพนี้เป็นห้องภาพที่ 3 ว่าด้วยเรื่องการเสด็จพระราชดำเนินของพระมหากษัตริย์ ซึ่งประกอบด้วยพระราชวัง มีขบวนเสด็จกำลังมีงานสนุกสนาน มีการเล่นมหรสพ เช่น หกคะเมนและไต่ลวด มีชาวบ้านยืนมุงดูเป็นกลุ่ม ๆ และมีขุนนางถือไม้คอยไล่คนที่ยืนขวางทางเสด็จ ในพระอารามมีการนำพวงดอกไม้เป็นโคมห้อยรอบบริเวณวัด หรือเครื่องแขวนพวงดอกไม้ มีพระสงฆ์หนึ่งประชุมอยู่หน้าพระอุโบสถ พระมหากษัตริย์กำลังเสด็จเข้าไปในพระอาราม ซึ่งน่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเสด็จออกนอกพระราชวังของพระมหากษัตริย์ สะท้อนถึงการเสด็จออกนอกพระราชวังของพระมหากษัตริย์ไทยดังที่กรมศิลปากร กล่าวในหนังสือเรื่อง “การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังวัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร” ว่าจากหนังสือเจ้าฟ้ากรุงสยาม มีการพูดถึงการเสด็จออกนอกพระราชวังของพระมหากษัตริย์ว่า “สำหรับในกรุงสยาม พระมหากษัตริย์องค์ก่อน ๆ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกนอกพระบรมมหาราชวังเพียงปีละครั้งเท่านั้น คือ เสด็จไปวัดในบริเวณเมืองเท่านั้นเอง แต่สำหรับสมเด็จพระจอมเกล้า มิได้ทรงกระทำเช่นนั้น พระองค์ทรงเสด็จไปไหนมาไหนบ่อย ๆ”²⁵

ด้านการจัดวาง เครื่องแขวนพวงดอกไม้จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือช่างเป็นจิตรกรรมที่เขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ตกแต่งบริเวณตอนล่างในพระอุโบสถ เป็นภาพแสดงเหตุการณ์สำคัญ ๆ เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมไทยและประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนา จำนวน 15 ภาพ ซึ่งภาพนี้เป็นห้องภาพที่ 3 ว่าด้วยเรื่องการเสด็จพระราชดำเนินของพระมหากษัตริย์

²⁵ กรมศิลปากร. การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังวัดบวรนิเวศวิหาร ราชวรวิหาร. หน้า 156.

ภาพที่ 133 บายศรีตัน 3 ชั้น จิตรกรรมฝาผนังในพระวิหารพระศาสดา
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ เป็นภาพบายศรีตัน 3 ชั้น ในจิตรกรรมฝาผนังบริเวณผนังตอนล่างระหว่างช่องประตูหน้าต่าง ตอนบนเหนือช่องประตูหน้าต่าง เป็นภาพเล่าเรื่องตำนาน พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดา บายศรีเป็นสัญลักษณ์ของพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์ที่มีอิทธิพลต่อพระราชพิธีของราชสำนัก บายศรีเป็นความเชื่อในศาสนาพราหมณ์หมายถึงเขาพระสุเมรุอันเป็นศูนย์กลางของจักรวาล และงานมงคล บทบาทของบายศรีตัน 3 ชั้นส่วนใหญ่ใช้เป็นเครื่องสมโภชสังเวทในพิธีมงคลต่าง ๆ ดังภาพเป็นบายศรีตัน 3 ชั้น เป็นเครื่องบูชาเทวดาในพิธีกรรม ประกอบศาลเกยซึ่งหมายถึงที่ที่เทวดาเสด็จผ่านลงมาโดยเป็นท่าลงจากราชพาหนะของแต่ละองค์ แล้วเสด็จผ่านเข้าสู่ประรำพิธีอีกที่หนึ่งลักษณะมักจะทำเหมือนชั้นบันได 3 ชั้น อยู่ระดับเพียงตาเช่นกันอาจทำด้วยไม้หรือเหล็ก เมื่อเสร็จพิธีมีความเชื่อว่าเทวดาจะเสด็จขึ้นศาลเกยประทับบนราชพาหนะกลับวิมาน จึงเป็นศาลที่สามารถรื้อถอนไปใช้ในงานต่อไปได้ และไม่ค่อยมีรูปหรือตัวแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตั้งไว้มักมีเพียงบายศรีและเครื่องครุ ผลไม้เท่านั้นเพื่อเป็นการแสดงการต้อนรับเทวดาเข้าสู่บริเวณพิธีอีกที่หนึ่ง

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นจิตรกรรมฝาผนังผนังตอนบนเหนือช่องประตูหน้าต่าง เป็นภาพเล่าเรื่องตำนาน พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดา เป็นงานจิตรกรรมฝาผนังภาพบายศรีตัน 3 ชั้น สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือช่างเป็นจิตรกรรมที่เขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 จากรูปแบบของภาพจิตรกรรมอาจกล่าวได้ว่าเป็นฝีมือลูกศิษย์ของขรัวอินโข่ง

ด้านการจัดวาง เป็นจิตรกรรมฝาผนังผนังตอนบนเหนือช่องประตูหน้าต่าง เป็นภาพเล่าเรื่องตำนาน พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดา

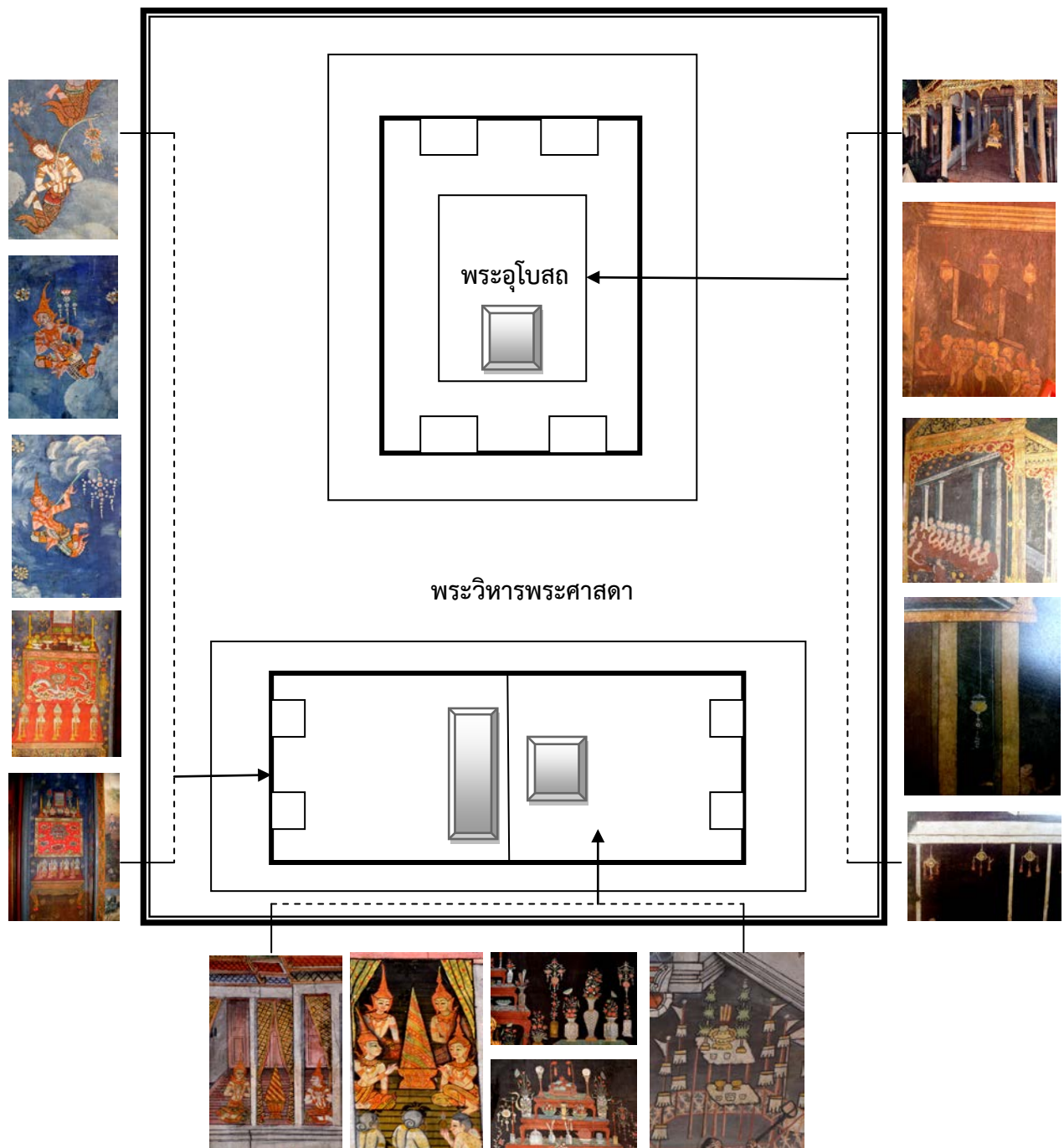
ภาพที่ 134 ภาพพานพุ่มบนโต๊ะบูชาแบบจีน จิตรกรรมฝาผนังในพระวิหารพระศาสดา
(ที่มา : ถ่ายเมื่อ 14 กรกฎาคม 2555)

ด้านรูปแบบงานศิลปะประดิษฐ์ ภาพพานพุ่มบนโต๊ะบูชาแบบจีน ส่วนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ห้องพระไสยาสน์ในพระวิหารพระศาสดา ลักษณะเป็นพานพุ่มทรงดอกบัว และพานข้าวตอก คล้ายการจัดวางการจัดโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป มีการจัดวางบนแท่นที่มีลักษณะเตี้ย ๆ คล้ายการตั้งเครื่องนมัสการสำหรับทรงจุดสักการบูชาพระพุทธรูปเพื่อเหมาะสมกับการกราบไหว้ในสมัยรัชกาลที่ 1-5

ด้านรูปแบบงานศิลปะไทย เป็นงานจิตรกรรมฝาผนังในห้องพระไสยาสน์ในพระวิหารพระศาสดา แสดงสัญลักษณ์ลวดลายโต๊ะบูชาแบบจีนผสมไทย เพราะมีการนำพานของภาพพานพุ่มทรงดอกบัว และพานข้าวตอก บูชาบนโต๊ะบูชาแบบจีน กรมศิลปากร กล่าวในหนังสือเรื่อง “การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังวัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร” สันนิษฐานว่าสัญลักษณ์ลวดลายเครื่องบูชาแบบจีนผสมไทยนี้เป็นฝีมือช่างไทย เพราะเมื่อเทียบกับภาพเดียวกันในหอพระไตรปิฎกพบว่าการวาดต่างกันมาก ภาพในหอพระไตรปิฎกนั้นสันนิษฐานว่าเขียนโดยช่างชาวจีน ส่วนที่ระบุว่าเป็นศิลปะแบบจีนผสมไทย เพราะลวดลายบางอย่างไม่ใช่จีนมี ลักษณะลวดลายประดับหรือสัญลักษณ์เครื่องบูชาแบบนี้เรียกว่า “ลายฮ่อ” จิตรกรรมภายในวิหารพระศาสดานี้ เขียนพื้นหลังสีแดงทั้งหมด²⁶

ด้านการจัดวาง เป็นจิตรกรรมฝาผนังห้องพระไสยาสน์ในพระวิหารพระศาสดา อยู่บริเวณผนังตอนล่างด้านทิศเหนือเป็นภาพพานพุ่มทรงดอกบัว และพานข้าวตอก บนโต๊ะบูชาแบบจีน

²⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 156.

ภาพที่ 135 แผนผังและตำแหน่งการจัดวางงานศิลปะประดิษฐ์ในงานศิลปะไทย
ภายในวัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร